

МОРАЛЬНА ТРАВМА ТА ФЕНОМЕН САМОСТИГМАТИЗАЦІЇ ЯК ПРИЧИНА ДЕЗАДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНА В ЦИВІЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Чернов Артем Анатолійович

інструктор ЗСУ з першої психологічної допомоги та відновлення,
асистент кафедри кризової психології
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Атаманчук Ніна Михайлівна

кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри кризової психології
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Заїка Віталій Миколайович

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
м. Полтава, Україна

Єрмоленко Олександр Владиславович

підполковник ЗСУ, доктор філософії,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
м. Полтава, Україна

Проблема реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство є одним із найактуальніших викликів поствоєнного періоду. Унікальність і глибока особистісна значущість військового досвіду, а також психологічні травми, отримані внаслідок бойових дій, створюють значне емоційне напруження в психічній структурі військовослужбовця. З одного боку, це спричиняє сильні душевні страждання, а з іншого – сам характер та причини цих переживань часто є настільки далекими від реалій цивільного життя, що військовий ділитися ними лише зі своїми побратимами або, в гіршому випадку, взагалі ні з ким. Саме тому вивчення особливостей впливу психологічних травм військових ветеранів на процес їхньої реадаптації в цивільне суспільство є вкрай актуальним питанням сьогодення в умовах російсько-української війни [2].

Не є секретом, що військова діяльність передбачає застосування сили, що включає вбивства та завдання фізичних ушкоджень противнику [1]. Навіть у професійних арміях моральні травми є однією з головних причин самоізоляції, жажів, почуття провини, що нерідко переростають у розгорнуті психопатологічні симптомокомплекси. У мобілізованій армії, де цивільні особи за короткий період змушені пристосовуватися до реалій війни, моральні травми

набувають ще глибшого та більш деструктивного характеру, що негативно впливає як на бойову ефективність особового складу, так і на подальший процес реінтеграції військових у мирне життя.

У різні історичні періоди існували ритуали «очищення» та прощення військових за те, що вони робили на полі бою. У міфологічні часи воїни перед поверненням до мирного життя молилися, усамітнювалися, здійснювали символічні ритуали для очищення совісті. У сучасній психології для подолання моральних травм використовуються процедури декомпресії, а у випадках глибших психічних розладів військовослужбовців направляють на психологічну реабілітацію. Проблемою залишається небажання самих військових звертатися по допомогу через страх змінити власний образ «Я», що часто призводить до самостигматизації. Це проявляється в постійному почутті провини, нав'язливих кошмарах і труднощах з інтеграцією військового досвіду у власну особистісну структуру. Подібні переживання особливо загострюються, якщо військовий відчуває, що його дії суперечили власним моральним цінностям або не відповідали очікуванням щодо самого себе.

Для мобілізованої армії характерним є короткий період переходу від цивільного життя до військового. Цивільні моральні настанови, узагальнені в принцип «не вбий», можуть ускладнювати виконання бойових завдань, проте в умовах інтенсивних військових дій психофізіологічний апарат військовослужбовця перебудовується таким чином, що рефлексія та емпатія частково витісняються в підсвідомість. В умовах бою головними стають виживання, підтримка побратимів і виконання завдань. На жаль, у мобілізованій армії, де особовий склад часто складається з осіб без спеціальної психологічної підготовки, процес адаптації до війни є значно складнішим, ніж у професійних арміях.

Частково неадаптивні зміни згладжувалися високою мотивацією до участі в бойових діях, що була характерною для ЗСУ у 2022-2023 роках. Проте вже в середині 2024 року спостерігалось зниження бойового духу, що пов'язане із загальною втомою від затяжної війни, відсутністю ротації та фізичними і психологічними травмами тощо.

Таким чином, у процесі реінтеграції в цивільне суспільство моральні травми виходять на поверхню, часто проявляючись у порушенні сну, флешбеках, нав'язливих спогадах, що є симптомами посттравматичного стресового розладу (ПТСР) [3]. Якщо у психологічному анамнезі переважає

почуття провини або переживання негідного вчинку, це спотворює образ «Я» військовослужбовця та призводить до самоізоляції і самостигматизації. Саме тому потрібна розробка ефективних методів реадаптації ветеранів в цивільне суспільство з метою подолання моральної травми та самостигматизації.

Використані джерела: 1. Гроссман, Дейв (2024). Вбивство: психологічна плата за навчання вбивати на війні і в мирний час / пер. з англ. Андрій Накорчевський ; фаховий редактор Олег Фешовець, Львів : Астролябія, 560. 2. Чернов, А., Заїка, В., Лебедєв, В. та ін. (2024). Повернення з війни: соціально-психологічні особливості реадаптації та ресоціалізації ветеранів і ветеранок до умов цивільного життя: колективна монографія, Полтава : ПУЕТ, 249. 3. Boiko, D. I., Rahman, M. H., Kachala, V. V., Zehravi, M., Shkodina, A. D., Kundu, M. K., Skrypnikov, A. M. (2023). A pilot study of stress coping and anxiety among internally displaced people in Russian-Ukrainian war who experienced stress-related disorders. *Psychiatry Research*, 324, art. No 115191. DOI: 10.1016/j.psychres.2023.115191

СПРИЙНЯТЛИВІСТЬ ДО ДЕЗІНФОРМАЦІЇ (НІСЕНІТНИЦІ) ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Чернуха Надія Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
факультету психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Коваленко Софія Юрївна

студентка 2 курсу факультету психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Сприйнятливість до дезінформації (нісенітниці) є відносно новою і перспективною сферою наукових досліджень. Дезінформація (нісенітниця) достатньо часто оточує людей у повсякденному житті, у рекламних, політичних кампаніях, наукових роботах, пересічних інтернет-постах, в міжособистісному спілкуванні. Дослідження сприйнятливості до дезінформації (нісенітниці), аналіз чинників, що сприяють підвищенню чи зниженню рівнів сприйняття дезінформації є вагомим аспектом для сучасного суспільства, благополуччя різних соціальних груп населення.

Варто зазначити, перш ніж розібрати сутність та особливості сприйнятливості до дезінформації (нісенітниці), доцільним є розуміння змістової сутності поняття «дезінформація (нісенітниця)», яке є майже неживим в українських наукових працях.

У форматі тлумачення дефініції дезінформації (нісенітниці) ряд науковців посиляються на визначення Гарі Франкфурта, а саме на його книгу 2005 року